

nem véletlen: a gyapjuválság olcsó árait a mesterek kihasználtaák, több gyapjut vettek, így több legény is kellett a feldolgozáshoz.

A manufaktura igazi veszedelmes voltát csak a Wessl testvérek által felállítandó "fábrica" elleni harcuk idején ismerik fel. Ekkor /1853-54/ már látják az elszegényedett csapómesterek, hogy ha nem tudnak a szórt manufakturat létrehozó, s pokrócot, szürt áru-ló Wesslekkal versenyezni, akkor hogyan tudnának a létesítendő "fábricával" versenyezni.

Az 1850-es évek a mesterség válságát mutatják: a szür iránti kereslet csökkenőben van, a mesterek az 1848-49-es hadiszállítá-sok okozta anyagi kárba elszegényedtek, nem egyeduralkodók már a szürkésítés területén sem. A mesterek szegényebbje napszámba jár, a módosabbja saját gazdaságát műveli. Az 1872-es céheket megszüntető rendelet a mesterség kihalásának folyamatát csupán meggyorsítja.

Csajági Réka

---

#### PULSZKY FERENC AMERIKA-KÉPE

Viszonylag ritkán idézett, nagyjelentőségű alakja a magyar történelemnek és irodalomnak Pulszky Ferenc. Ez a múlt században élő, kivételes tehetségű és műveltségű politikus, diplomata, régész, történész, író és tudós olyan hatalmas életművet hagyott maga után, amely roppant tanulságos és nagy forrásértékű.

Pulszky felvidéki, polgárosodó középneemesi család sarjaként 1814-ben született Eperjesen. Már kora ifjúságától kezdve érdekelte az archeológia, művészet, történelem, minthogy családjában ez már hagyománynak számított. A reformkori országgyűlések aktív részese és hosszú ideig Kossuth egyik legbensőbb barátja volt. A szabadságharc idején elsősorban külpolitikai, diplomáciai téren

tevékenykedett: a király személye körüli miniszter államtitkára. Bécsben, majd kinevezték a magyar kormány képviselőjévé Angliába. Ettől kezdve közel husz évig szolgált a magyar ügyet külföldön, rendithetetlen hazaszeretetéről téve bizonyosságot. Széleskörű publicisztikai tevékenységet fejtett ki, valamint 1851-52-ben Kossuthot elkísérte amerikai útjára. 1866-ban tért vissza hazájába, s a kiegyezés egyik támogatójaként ő is megtette azt az utat, amely a magyar liberalizmust a forradalomtól a dualizmus vállalásáig vitte. Ujfent országgyűlési mandátumot szerzett, a Nemzeti Múzeum igazgatója és a Deák-párt politikusa lett. Emellett számos tudományos társaság elnökségebe is beválasztották és jelentős régészeti kutatásokat végzett. 1897-ben halt meg, nyolcvanhárom éves korában.

Pulszky Amerika-képének megformálásához a legtöbb segítséget alábbi két műve adja: az 1880-ban megjelent *Életem és korom*, valamint a *White Red Black /Fehér, vörös, fekete/*, amely 1853-ban jelent meg először angolul és mindmáig nincs teljességgel lefordítva magyarra. Az első gondosan megszerkesztett, alapos korrajz, míg az utóbbi mű kimondottan az Egyesült Államokról, illetve Kossuth amerikai körútjáról szól. A *White Red Black*-ről megjelenése után külföldön is sokáig azt tartották, hogy a lehető legjobb munka, amit addig Amerikáról irtak. Bár Pulszky előtt már jelent meg utirajz az Ujvilágról, többek között két magyar szerző tollából is /Bölöni Farkas Sándor 1834., Haraszthy Ágoston 1844./, és utána is jónéhány, mégis az övét kiemelkedő fontosságúnak tekinthetjük magyar viszonylatban, mivel könyvének tartalma egyrészt magába olvasztja a Kossuth látogatásával kapcsolatos eseményeket, másfelől pedig jól tükrözi azt a szemléletet, amelylyel a sokoldaluan művelt nemes, aki a reformkor és a szabadságharc haladó értelmiségének gerincéhez tartozott, megfigyelte Amerikát. Növeli értékét, hogy a szerző többizben történelmi és gazdaságtörténeti visszatekintéssel, illetve összefoglalóval, valamint pontos statisztikai adatokkal egészíti ki az egyes köteteket.

Pulszky látásmódja reális. Amit leirt, egészében véve megfelel a valóságnak, a lényeges kérdésekben nincs ellentmondásban a tárgyalt korszakkal foglalkozó jelenlegi szakirodalommal.

Teljesítette feladatát: kimerítően számolt be arról az Egyesült Államokról, amely a múlt század közepén a legtöbb európai tudatában csak mint egy hatalmas, távoli, egzotikus ország élt. Az a tény, hogy a háromnegyedéves kinttartózkodás során, mint Kossuth titkára, Pulszky is elsősorban a társadalom vezető köreiben fordult meg és az, hogy számitania kellett könyvének majdani amerikai fogadtatására, arra készítette, hogy néhány kérdés vonatkozásában különösebb kritika nélkül átvegye és közölje a "hivatalos" állásfoglalást. Ugyanakkor azonban, mivel Kossuthtal együtt járta be az államokat, abban a kivételes lehetőségben volt része - és ami a legtöbb utazónak nem adatott meg -, hogy jobban tanulmányozhatta az Ujvilág politikai, társadalmi berendezkedését az átlagosnál. Az ország majdnem mindegyik vezető személyiségével alkalma nyilott megismerkedni és ezek barátságán keresztül mélyebben beláthatott a köztársasági önkormányzat működésébe és a pártok politikájába.

Már az előszóból kiderül, hogy Amerika milyen hatalmas ütemben fejlődik, növekszik, szakadatlanul változtatva arculatát olyanmire, hogy egy-két év múlva már alig lehet ráismerni. Ma már ismert történeti tény, hogy Pulszkyék látogatása idején az Egyesült Államok gazdasági fejlődésének és területi expanziójának első nagy hullámát élte, melynek hosszabb távon az lett a következménye, hogy már a századfordulóra az USA a világ egyik legerősebb gazdasági hatalmává nőtte ki magát. A White Red Black írója messze maga mögött hagyva az átlag magyar nemes szemléletmódját, és tulzás nélkül mondhatjuk, hogy a kor legegységesebb gondolkodásu elméinek szintjére jellemző rendkívüli lényeglátással és szakavatottsággal boncolja az amerikai viszonyokat a fontosabb szempontokból. A jelen rezümé terjedelmének korlátozott volta miatt csak röviden szeretnék utalni a sokoldalú elemzésre, melynek az egyes fejezetekben kifejtett résztémáknak veti alá Pulszky.

Bevezetésképpen a nagyobb területi egységek, Uj-Anglia, a Középső államok, a Dél és a Nyugat sajátos arculatába nyerhetünk betekintést: az országnak egyértelműen legfejlettebb vidéke ekkor Uj-Anglia, az ipar, a szabad iskolák, a művelődés, a tudomány fő területe. A szerző éleslátására vall, hogy a megérkezés után né-

hány nappal észreveszi, hogy milyen ériási különbség van a munka megbecsülése szempontjából Európa és Amerika között, valamint fel-fogja, hogy az ellentétek milyen mély szakadéka húzódik a rabszolgatartó déli államok és a szabad Észak között tíz évvel a polgárháborút megelőzőleg. Határozottan elítéli a rabszolgaságot, elsősorban mint olyan intézményt, ami elnyomja az ember szellemi képességeit és igavonó állatot csinál belőle.

A politikai viszonyok keretén belül a pártokat és a sajtót taglalja. Világosan érzékelteti, hogy a két nagy párt, a Whig és a Demokrata párt közül ekkor az elsőnek volt haladóbb a programja, és sajtóorgánuma, a New York Tribune is szöges ellentéte a New York Herald-nak, amely az ültetvényes demokraták lapja. A továbbiakban három vonatkozásban tesz említést a társadalmi viszonyokról: egy fegyverüzemben tett látogatás kapcsán a munkásosztály körülményeit vizsgálja; ismerteti az utolsó, még fennálló utópista-kommunista telepet, majd bemutatja Massachusetts állam oktatási rendszerét, ami a legfejlettebb ezidőtájt egész Amerikában.

Egy alkalommal Pulszkyék meghívást kaptak a Fehér Házba, hogy vegyenek rész olyan kihallgatáson, amikor az elnök indián panaszosokat fogad. Ennek leírása után részletes képet kapunk arról, hogy miképpen igyekezik a kormány az indiánokat rezervátumokba telepíteni és civilizált életmódra szoktatni. A White Red Black harmadik kötete a "Conclusions" cím alatt összefoglalt fejezettel zárul. Itt Pulszky ismét számbaveszi az újvilág legfontosabb jellemvonásait, és végső értékelésként összeveti azokat az angliai közállapotokkal, nyíltan feltárva az angol társadalom konzervatívizmusát, reakciós mibenlétét és ezzel szemben az amerikai demokrácia előnyeit, negatívumait.

Csillag András

/Ez a dolgozat nem a Diákköri Konferencián, hanem egy korábbi diákköri ülésen hangzott el./